

Podoby žánru portrét vo vybraných slovenských denníkoch

Jana Kičura Sokolová

Inštitút slovakistiky a mediálnych štúdií, Filozofická fakulta, Prešovská univerzita v Prešove
jana.kicura.sokolova@unipo.sk

Kľúčové slová: portrét, žurnalistický portrét, faktografický portrét, analytický portrét, novinový denník, osobnosť

Key words: profile, journalistic profile, factual profile, analytical profile, newspaper dailies, personality

1 Charakteristika a vymedzení žánru portrét

Žáner portrét sa prvotne spája s výtvarným umením. Podľa *Stručného etymologického slovníka slovenčiny* (Králik, 2019, s. 461) portrét označuje od 18. storočia umeleckú podobizeň. Slovo portrét pochádza z francúzskeho *portraire*, čo značí umelecky zobrazovať, stvárňovať či kresliť. Vo výkladovom slovníku *Výtvarné umění* je portrét (z fr. *portrait* – podobizeň) „tiež podobizeň, skôr konterfej, maliarske, grafické alebo sochárske zobrazenie človeka v jeho telesnej a duchovnej jedinečnosti; portrétnosť, t. j. vystihnutie podoby portrétovaného je jeho podstatnou zložkou. Za p. býva označované aj spodobnenie, ktoré nezobrazuje individuálne ľudské rysy, ale prináša ich len typovo alebo pomocou atribútu, alegórie, ideogramu a pod.“ (Baleka, 1997, s. 282 – prel. autorka).

Žurnalistický portrét v porovnaní s výtvarným portrétom využíva na portrétovanie odlišný nástroj. Slovom „portrétuje“ životný osud známej osobnosti, resp. osoby, ktorá je širšiemu publiku neznáma alebo sa na ňu plynutím času zabudlo a prostredníctvom žánru portrét dochádza k jej „oživeniu“ či sprítomneniu.

Autori vysokoškolskej učebnice *Úvod do štúdia žurnalistických žánrov v tlačových médiách* (Slančová et al., 2021) zaraďujú portrét medzi analytické žánre publicistiky racionálneho (pojmového) typu. *Encyklopedie praktické žurnalistiky* (Halada – Osvaldová, 1999, s. 136) definuje žurnalistický portrét ako „hodnotenie všeobecne známej osobnosti, ktoré sústreďuje všetky dôležité fakty a udalosti života portrétovaného. Pri portréte je v popredí snaha o objektívne hodnotenie, analýzu tvorivej činnosti a pohľad na portrétovaného ako celok“.

Potreba vzniku žánru vyplynula zo záujmu, dychtivosti čitateľov po osobnostiach a ich životných príbehoch v 20. storočí, čo súviselo s rozvojom kinematografie a televízneho vysielania. Portrétovaná osoba musí byť príťažlivá svojím životným údelom, názormi, tvorbou či vplyvom na spoločnosť. Publikovanie žánru portrét je zvyčajne kontextovo podmienené. Tradične býva publikovaný pri príležitosti jubilea (výročia narodenia, smrti, významnej udalosti a pod.). Využíva spravodajský uhol pohľadu. Jeho úlohou je priniesť nestranný pohľad na osobnosť – človeka, ktorý má univerzálnu, stálu platnosť. Cieľom je predstaviť osobnosť a analýzu jej konania, tvorivosti, názorov a životného osudu.

Žurnalistický portrét má blízko k žánrom medailón a nekrológ. Pri odlíšení portrétu a medailónu si môžeme opätovne pomôcť výtvarným umením. Výtvarný portrét je tradične väčších rozmerov, naopak, medailón má skromnejšie, menšie rozmery, „je tiež príveskom kruhovitého, oválneho, srdcovitého a i. tvaru s maľovanou, reliéfnou alebo fotografickou podobizňou“ (Baleka, 1997, s. 217 – prel. autorka). V žurnalistike má portrét rozsiahly deskriptívno-analytický charakter, pre medailón je typický kratší rozsah informačného charakteru, pričom môže mať osobnejší charakter. „Ako medailón alebo medailónik býva pomenovaný krátky informačný text s analytickými a postojovými prvkami, ktorého cieľom je priblížiť významnú alebo známu osobnosť. Medailón nám približuje nielen jej biografiu, ale

charakteristické vlastnosti alebo činy významné pre spoločnosť (Minářová, 2011, s. 251–253 – prel. autorka.).

Nekrológ od portrétu odlišuje predovšetkým jeho funkcia – predstavuje verejnú rozlúčku s cieľom vzdať hold, úctu zosnulej osobnosti. „Nekrológ je písomná posledná rozlúčka na stránkach periodík zvyčajne osobného charakteru vyjadrujúca úctu k zomrelej osobnosti. Svojím faktografickým zameraním a subjektívnym emocionálnym zafarbením má za úlohu reflektovať život zomrelého a jeho význam pre spoločnosť“ (Slančová et al., 2021, s. 268).

2 Funkcia, vlastnosti a klasifikácia žurnalistického portrétu

Žurnalistický portrét sa kreje pomocou kombinácie životného príbehu, vlastných citátov portrétovaného, ale aj prostredníctvom citovania iných (zvyčajne odborníkov, ale aj kolegov, priateľov, príbuzných), ktorí prispievajú k pohľadu zvonku, a obrazovej dokumentácie.

Základné vlastnosti portréту vymedzuje učebnica *Úvod do štúdia žurnalistických žánrov* (Slančová et al., 2021, s. 278) takto:

- príležitostnosť – portrét sa tradične v periodiku publikuje pri príležitosti výročia (narodenie, smrť alebo udalosť),
- faktografickosť – uvádza zásadné fakty zo života portrétovaného, ktoré následne podrobuje analýze,
- informačnosť – prináša nové, resp. aktualizované informácie zo života osobnosti,
- biografickosť – rekonštruuje životný príbeh portrétovanej osobnosti,
- nadčasovosť – text portrétu vyznieva aktuálne bez ohľadu na plynutie času, pričom nadobúda stálu hodnotu,
- analytickosť – uvádzané fakty dáva autor do súvislostí konania a tvorivej činnosti.

Portrét je možné klasifikovať na základe miery analýzy, ktorá je v texte prítomná. Podľa toho autori (Slančová et al., s. 279) delia portrét na faktografický, ktorý má zvyčajne menší rozsah, nižšiu mieru analýzy a hodnotenia, a analytický, ktorý má rozsiahly, vyčerpávajúci charakter a predpokladá hlbšiu znalosť portrétovanej osoby.

3 Analýza a interpretácia výskumnej vzorky

Cieľom predkladaného príspevku je zamerať sa na podoby žánru portrét vo vybraných slovenských mienkotvorných denníkoch a poukázať na osobitosti faktografického a analytického portrétu. Pri formovaní obrazu o žánri portrét v slovenských denníkoch sme si kládli tieto otázky:

- Aká je frekvencia žánru portrét za obdobie troch nasledujúcich mesiacov (marec, apríl, máj 2022) vo vybraných denníkoch?
- Aká je frekvencia žánru v jednotlivých denníkoch?
- V akom kontexte (pri akej príležitosti) je žáner portrét publikovaný?
- Aký typ portrétu (faktografický/analytický) dominuje vo vybraných denníkoch?
- Aká je oblasť, v ktorej portrétovaný pôsobí?

Pri analýze vybraného žánru sme využívali kvantitatívne aj kvalitatívne metódy. Výber denníkov vychádzal z ich hodnotovo-tematického zamerania, ako aj podielu na trhu.

Pravda sú noviny s najdlhšou tradíciou. Vydavateľom denníka je spoločnosť OUR MEDIA SR, a. s. Denník prináša aktuálne spravodajstvo domáceho a zahraničného charakteru, komentáre, publicistiku, praktické poradenstvo. Pravda sa považuje za umiernený ľavicový až liberálny denník. Súčasťou denníka sú pravidelné prílohy: Užitočná Pravda venujúca sa poradenstvu, Pravda Magazín, ktorý je zameraný na rozhovory, reportáže či televízny program, magazín Varecha. Súčasťou víkendového vydania je magazín Víkend reagujúci na spoločenské,

politické, kultúrne domáce a zahraničné témy. Do roka vydáva denník viac ako šesťdesiat mimoriadnych príloh.¹

Denník N je prvý slovenský denník, ktorý je väčšinou financovaný od predplatiteľov. Projekt N založili koncom roka 2014 novinári, ktorí nesúhlasili so vstupom finančnej skupiny Penta do vlastníckej štruktúry vydavateľstva Petit Press (vydavateľom denníka Sme). Denník N sa považuje za liberálno-progresívny denník, ktorý otvára pálčivé spoločenské témy a zameriava sa na investigatívnu žurnalistiku.²

Hospodárske noviny začali vychádzať v januári 1993. Predstavujú celoštátny mienkotvorný denník, ktorý sprostredkúva informácie pre každého, koho zaujíma ekonomický pohľad na domáce dianie, ako aj na dianie vo svete. Každý pracovný deň prináša aktuálne spravodajstvo, analýzy, prognózy, štatistiky aj užitočné rady z oblasti podnikania.³

Z pohľadu čítanosti vybraných denníkov je najčítanejším denníkom Pravda (5 %), Denník N a Hospodárske noviny majú rovnakú čítanosť (3 %).⁴

Za sledované obdobie jedného štvrtroka sme zaznamenali celkovo 24 žánrov portrét vo vybraných denníkoch. Konkrétne, najvyššiu frekvenciu sme pozorovali pri denníku Pravda – 18, v Hospodárskych novinách sme evidovali 4 portréty a 2 portréty v Denníku N. Pomerne vysoký výskyt žánru portrét v denníku Pravda súvisí s jeho zameraním a prítomnosťou periodických rubriek. Má pravidelnú kultúrnu rubriku Kultúra, kde sme evidovali 8 faktografických portrétov, rovnako rubriku Šport extra, kde sme zaznamenali 7 faktografických portrétov, v tematickej strane Svet sa vyskytli 2 analytické portréty a v prílohe Víkend 1 analytický portrét. Hospodárske noviny v rámci tematiky HN History publikuje analytické portréty historických postáv, ktoré by sme mohli označiť ako historický portrét – ide o životný príbeh v kontexte histórie, kde sa rovnaký dôraz kladie na portrétovanú osobu, ako aj na historické súvislosti. Bez zastrešenia rubriky publikuje s ohľadom na kultúrno-spoločenské dianie portréty Denník N, konkrétne sme evidovali jeden analytický a jeden faktografický portrét.

V súvislosti s kontextom publikovania žánru najviac portrétov sme zaznamenali pri kontexte výročia narodenia – 6 (Kirsten Dunstová, Petr Janda, Jack Nicholson, Barbra Streisandová, Elton John, Michael York), v kontexte aktuálneho úmrtia reagovali portrétom dva denníky (Denník N, Pravda) – 4 (Meda Mládková, Josef Abrhám), portrét pri príležitosti nedožitého jubilea sa vyskytol trikrát (Věra Čáslavská, Adolf Eichmann, Wernher von Braun), rovnako trikrát sme evidovali portréty, ktoré môžeme označiť ako bez kontextu, dvakrát sme zaznamenali portréty ako reakciu na výročie úmrtia (Ján Zlocha, Manfred von Richthofen), ako aj reakciu na aktuálne spoločenské dianie (Alina Kabajevová, Volodymyr Zelenskyj) či výročie významnej historickej udalosti (Fernando Álvarez, Charles Lindbergh).

Ak sa pozrieme na oblasť pôsobenia portrétovanej osobnosti, prevažujú umelecká sféra (11), športová (7), politická (3), sféra vedy a techniky (3).

Z pohľadu realizácie portrétneho typu dominuje faktografický portrét (16) oproti analytickému portrétu (8).

Osobitosti faktografického a analytického portrétu

Ukážka 1⁵

¹ Dostupné na internete: <<https://www.pravda.sk/info/7036-o-nas/>> [Cit. 2022-14-10.]

² Dostupné na internete: <<https://dennikn.sk/o-denniku-n/>> [Cit. 2022-14-10.]

³ Dostupné na internete: <<https://mafrასlovakia.hnonline.sk/historia-hospodarskych-novin>> [Cit. 2022-14-10.]

⁴ Dostupné na internete: <<https://www.mediaklik.sk/marketing/clanok/641428-prieskum-citanost-novin-stupa-zvysil-sa-pocet-mladsich-citatelov/>> [Cit. 2022-14-10.]

⁵ Zdroj: Radovan Krčmárik: Barbra Streisandová oslávila 80 rokov. *Pravda*, 26. 4. 2022, s. 34.

Barbra Streisandová oslávila 80 rokov

Od mladosti počúvala, že sa nikdy nestane hviezdou, pretože je škaredá a má priveľký nos. Barbra Streisandová si však verila a zo svojej nevýhody urobila prednosť. Slávna americká speváčka a herečka dnes oslavuje 80 rokov a na to, čo dosiahla, môže byť hrdá – predala vyše 150 miliónov hudobných nosičov, získala dva Oscary, deväť Zlatých glóbusov, desať cien Grammy, päť ocenení Emmy a 42 platinových platní.

Okrem toho, že patrí k najúspešnejším umelcom v histórii, kritici vyzdvihujú práve to, že zmenila vnímanie pojmu superstar a toho, čo sa v šoubiznise považuje za krásu. Dokázala sa tam totiž presadiť napriek tomu, že ju pre jej vzhľad často odpisovali alebo zosmiešňovali. Dodala tak odvahu mnohým ľuďom, ktorí sa tiež cítia odvrhnutí alebo sa hanbia za svoj vzhľad.

„Dalo by povedať, že Barbra Streisandová bola a dodnes je hviezdou marginalizovaných, ponižovaných a zneužívaných ľudí. Je tá, čo nás všetkých zastupuje,“ vystihol filmový historik Neal Gabler, ktorý o nej napísal knihu.

Zrodila sa hviezda

Streisandová sa narodila 24. apríla 1942 v židovskej rodine v New Yorku – ešte ako Barbara. Jej otec, stredoškolský učiteľ, zomrel, keď mala iba 15 mesiacov, a s matkou ani s jej novým manželom si nikdy nevytvorila blízky vzťah. Po mame, ktorá kedysi snívala o speváckej kariére, zdedila síce výnimočný hlas, ale ona jej talent nepodporovala. Naopak, tvrdila jej, že nie je dosť pekná, aby sa stala herečkou.

Cieľavedomá dievčina sa však nedala odradiť. Snažila sa dokázať, že je vo všetkom najlepšia. V škole sa výborne učila, ako 14-ročná sa prihlásila na hodiny herectva a zároveň spievala v školskom zbore. Hoci mohla ísť študovať na univerzitu, odmietla to. Chcela byť slávnou herečkou alebo speváčkou. Začala vystupovať v nočných kluboch, a keďže pôvodné meno sa jej nepáčilo, zmenila si ho na Barbra.

Chodenie po rôznych castingoch v New Yorku nakoniec prinieslo ovocie. V devätnástich rokoch sa prvý raz objavila v televíznom programe a krátko na to získala prvú úlohu v divadle. Jej debut na Broadwayi zožal úspech a o dva roky neskôr dostala divadelnú cenu Tony pre najlepšiu herečku vo vedľajšej úlohe. V roku 1963 vydala tiež dve platne, ktoré sa veľmi dobre predávali a vyniesli jej hudobné ocenenia.

Veľkú slávu zožala za hlavnú úlohu v broadwayskom muzikáli *Funny Girl* v roku 1964, a keď si o štyri roky zahrála i v jeho hollywoodskej verzii, čo bol jej filmový debut, odmenili ju za to Oscarom.

Pre ženu, ktorá si pre svoj vzhľad musela vypočúť toľko nelichotivých poznámok, to bol nevídaný úspech. „Do Hollywoodu som prišla bez toho, aby som si dala upraviť nos a zuby alebo zmeniť meno,“ opísala po rokoch.

Po filmových muzikáloch a komédiách (*Hello, Dolly!*, *Za jasného dňa uvidíš navždy*, *Sova a mačička*, *Príbehy z pieskoviska*, ... a čo ďalej, doktor?) zaznamenala v roku 1973 ďalší úspech v romantickej dráme *Takí sme boli po boku populárneho Roberta Redforda*, za čo ju nominovali na Oscara. Druhú zlatú sošku dostala za pieseň z hudobného filmu *Zrodila sa hviezda* (1976), v ktorom stvárnila hlavnú rolu.

Ako Frank Sinatra

Počas 60-ročnej umeleckej kariéry sa Streisandová presadila hlavne ako speváčka. Nahrála asi 50 albumov, ktoré čerpali najmä z muzikálov alebo rocku, a vypredané mávala i koncerty.

Viacere z jej piesní bodovali v hitparádach, napríklad *The Way We Were*, *Evergreen*, *The Main Event*, *Woman in Love*, *Memory* či *People*, prípadne duetá ako *No More Tears*, *You Don't Bring Me Flowers*, *Guilty* alebo *Tell Him*. Speváčka sa aktívne zapája do politiky (podporuje demokratov a patrila medzi tvrdých kritikov bývalého prezidenta USA Donalda Trumpa), bojuje za životné prostredie a milióny dolárov venovala na charitu.

Po krátkom manželstve s hercom Elliottom Gouldom, s ktorým má syna, mala vzťahy s viacerými známymi mužmi, napríklad s bývalým kanadským premiérom Pierreom Trudeauom, s hercami Donom Johnsonom, Richardom Gereom, Clintom Eastwoodom, Liamom Neesonom či Johnom Voightom, no aj s oveľa mladším tenistom Andreom Agassim. V júli 1998 sa vydala za herca Jamesa Brolina, s ktorým žije dodnes.

Postupne sa z nej stala všestranná umelkyňa, o ktorej hudobný kritik Stephen Holden v roku 1993 vyhlásil, že sa teší „takému kultúrnemu statusu, aký za posledné polstoročie dosiahol už iba jeden jediný americký interpret – Frank Sinatra“.

To je milá pocta pre niekoho, koho na začiatku kariéry prirovnávali ku škaredému káčatku...

Ukážku 1 označujeme ako faktografický portrét. Portrét je aktuálnou reakciou na životné jubileum herečky a speváčky Barbry Streisandovej (*Slávna americká speváčka a herečka dnes oslavuje 80 rokov* [...]).

Základným výstavbovým princípom, ktorý konceptualizuje realitu portrétovanej osobnosti ako súbor vlastností s cieľom dosiahnuť jej ucelený obraz, predstavuje deskriptívum ako ústredný princíp deskriptívnej štruktúry. „Opisná textová štruktúra sa vyznačuje enumeratívnosťou, simultánnosťou radenia tematických jednotiek a tendenciou k inkohézности. V závislosti od uhla pohľadu autora a jeho komunikačného zámeru sa opisovaný objekt javí

ako statický, akoby zastal v čase, alebo rozpohybovaný, dynamický. V závislosti od interakčného kontextu, do ktorého vstupuje, sa prispôsobuje komunikačným zámerom kontextového celku a môže nadobúdať viac pojmový alebo viac zážitkový charakter“ (Slančová et al., 2021, s. 69).

Základnou štruktúrnou vlastnosťou textu je enumeratívnosť s medzivýpovednými konektormi (*biografické pasáže*), rovnako parataktická enumeratívnosť (*predala vyše 150 miliónov hudobných nosičov, získala dva Oscary, deväť Zlatých glóbusov, desať cien Grammy, päť ocenení Emmy a 42 platinových platní; Hello, Dolly!, Za jasného dňa uvidíš navždy, Sova a mačička, Príbehy z pieskoviska, ... a čo ďalej, doktor?; The Way We Were, Evergreen, The Main Event, Woman in Love, Memory či People, prípadne duetá ako No More Tears, You Don't Bring Me Flowers, Guilty alebo Tell Him; napríklad s bývalým kanadským premiérom Pierreom Trudeauom, s hercami Donom Johnsonom, Richardom Gereom, Clintom Eastwoodom, Liamom Neesonom či Johnom Voightom, no aj s oveľa mladším tenistom Androm Agassim. V júli 1998 sa vydala za herca Jamesa Brolina, s ktorým žije dodnes*).

Enumeratívnosť tak významne podporuje faktografickosť, pojmovosť textu. Opisnú textovú stratégiu podporujú atribúty, ktoré môžu mať neutrálny charakter (napr. *americká, hudobných, divadelnú, hudobné*), resp. hodnotiaci či emocionálny charakter (napr. *priveľký, slávna, najúspešnejších, výnimočný, nelichotivých, cieľavedomá, veľkú, nelichotivých, všestrannou, nevidaný*), ako aj hodnotiace adverbíá (*najlepšia, výborne, veľmi dobre*). Vo faktografickom portréte je prítomná nižšia miera analýzy (*Okrem toho, že patrí k najúspešnejším umelcom v histórii, kritici vyzdvihujú práve to, že zmenila vnímanie pojmu superstar a toho, čo sa v šoubiznise považuje za krásu. Dokázala sa tam totiž presadiť napriek tomu, že ju pre jej vzhľad často odpisovali alebo zosmiešňovali. Dodala tak odvahu mnohým ľuďom, ktorí sa tiež cítia odvrhnutí alebo sa hanbia za svoj výzor.*).

Ukážka 2⁶

Prežila som krásny život, hovorila zberateľka Meda Mládková, ktorá zomrela vo veku 102 rokov

Smrti sa nebála

Keď Meda Mládková prišla po revolúcii do Prahy zo svojho vtedajšieho domova vo Washingtone, mala už sedemdesiat rokov. V tom čase mala za sebou život, aký by vydal na tučnú autobiografiu a aspoň dva hollywoodske filmy, no ona vedela, že to najdôležitejšie ju ešte len čaká.

Kým získala vysnívané priestory na brehu Vltavy a pretvorila ich na Museum Kampa, trvalo to ďalších desať rokov. Nezastavila ju byrokracia ani nepriazeň, a dokonca ani potopa. Ako neskôr sama povedala: vrátiť do Československa starostlivo vybudovanú zbierku umenia, ktorú tridsať rokov budovala so svojím manželom Janom Mládkom z exilu, bolo jej životnou úlohou.

Žiaden film o nej zatiaľ nevznikol, iba divadelné predstavenie a biografica, ktorá má skôr rozmery novely než románu, no to nie je podstatné. Dôležité je len to, čo Meda Mládková za svoj život vytvorila, a to nemá v našich dejinách obdobu.

Ako mladé dievča si vraj napísala na papierik jedno motto, ktoré si prilepila nad posteľ, aby ho mala stále na očiach. „Keď chceš, môžeš,“ stálo na ňom.

Žiadna z okolností, ktoré ju od detstva sprevádzali, tomu nenasvedčovala. Jej otec, povoláním sládkov v pivovare, bol despota, „diktátor“, ako ho sama pomenovala v rozhovore s Ondřejom Kundrom, ktorý tvorí hlavnú časť útlej autobiografie z roku 2014.

V čase, keď si krátke motto písala, sa jej podarilo vymaniť z rodiny, kde panovalo násilie, a s pomocou sesternice Marie Kopecovej začala tancovať v pražských divadlách a operách. „Práve keď som začala tancovať, som si po prvýkrát vyskúšala, že to funguje. Riadim sa tým dodnes,“ vravela Meda Mládková ako 96-ročná. Z pražských tanečných salónov sa dostala najprv do Litvy a do Viedne, kde prežila takmer celú druhú svetovú vojnu aj výsluchy gestapom, neskôr jej cesty viedli do Švajčiarska, Francúzska a napokon do USA, kým sa vrátila späť do rodného Česka. Ťažko by sme v stredoeurópskom priestore našli človeka s podobným životným príbehom,“ hovorí Jiří Ševčík, ktorého Meda Mládková vybrala za predsedu správnej rady Nadácie Jana a Medy Mládkovcov, kam vložila prakticky celý svoj majetok. Meda, ako vždy elegantnú dámu väčšina ľudí kultúrnej scény oslovovala, bola podľa neho jednou z najvýznamnejších osobností novodobých českých dejín. Svojím pôsobením, neobľomnosťou

⁶ Zdroj: Jana Močková: Smrti sa nebála. *Denník N*, 5. 5. 2022.

a najmä životnou vitalitou však inšpirovala aj za hranicami. „Jedno zo slov, ktoré ju charakterizujú, je, že bola bojovníčkou,“ hovorí Jiří Ševčík. „Celý život za niečo bojovala – za svoje ideály, za svoje sny, za projekty, ktorým verila.“ Jedným dychom však dodáva, že to nikdy neboli túžby, ktoré by sa týkali výlučne nej. „Nerobila to pre seba ani pre svoje pohodlie. Keď chcela opraviť Werichovu vilu, nebolo to preto, aby v nej mohla bývať, ale preto, aby sa v nej ľudia mohli schádzať, diskutovať a oddychovať. To bol jej život. A myslím si, že práve tieto neustále boje, ktoré zvládla, ju udržiavali v takej dobrej kondícii do vysokého veku,“ vraví Ševčík.

Ako sa zamilovala do umenia

Keby niekto mladej Mede Mládkovej v roku 1938 povedal, že sa raz bude venovať výtvarnému umeniu, asi by mu neverila. A zrejme by mu neverila ani o desať rokov, keď v ženevskom exile začala študovať prekladateľstvo a neskôr politické a ekonomické vedy. Práve tam sa však začal rodiť či skôr rozvíjať záujem o veci verejné a politiku, s čím vo svojej rodine nemala skúsenosť. No vo Švajčiarsku sa ocitla v spoločnosti viacerých exulantov, ktorí okolo historika Petra Hrubého rozbehli časopis Skutočnosť. Keď vyšlo prvé číslo, Meda Mládková mala tridsať rokov. Byť občasnou prispievateľkou jej nestačilo. Zakrátko založila vlastné vydavateľstvo, ktoré nazvala svojím dievčenským priezviskom Edition Sokolová. Jej plán bol vydávať v zahraničí knižky zakázaných československých autorov a autoriek, na ktorých vydanie by prispievala najmä početná skupina českých exulantov a emigrantov. Vstupným kapitálom boli šperky po mame, ktoré predala. „Bola som mladá, nemala som obavy ani zábrany robiť šialené veci, ktoré by zrelší človek zaiste nerobil,“ spomínala v biografii. Práve stretnutia s rodákmi z Česka, ktorých vyhľadávala s cieľom získania podpory svojho vydavateľstva, ju priviedli aj do kancelárie Jana Mládku. Ten bol v tom čase vysokopostaveným riaditeľom Medzinárodného menového fondu so sídlom v Paríži. Okrem snahy získať kapitál ju však k nemu viedla aj zvedavosť. Jedna jej kamarátka bola do neho platonicky zamilovaná a opisovala jej ho ako muža, ktorý má „všetkých päť pé.“ Meda Mládková sa ohlásila do telefónu ako redaktorka vydavateľstva s tým, že by s ním rada skonzultovala článok, ktorý by od neho chcela do jednej z pripravovaných kníh. V skutočnosti mu v jeho kancelárii napokon vmetla do tváre, ako je možné, že má takú dobrú povosť, keď na „bohulibé“ veci, ako je jej vydavateľstvo, prispieva tak málo. „Po rokoch potom Jan priateľom rozprával, že ho žiadne knihy v živote nestáli viac než tie moje,“ spomínala Meda Mládková. Vo Francúzsku však došlo aj k druhému kľúčovému stretnutiu, ktoré jej otvorilo úplne novú životnú kapitolu. Keď sa zo Švajčiarska definitívne presťahovala za Janom Mládkom do Paríža, začala navštevovať dejiny umenia na L' École du Louvre pri Sorbonne. Umeniu však na chuť prísť nedokázala a spočiatku ju dosť potrápilo. Problém vraj mala najmä s kubizmom a abstrakciou. „Stála som pred tými obrazmi a nič som v nich nevidela, necítila. Stále som sa svojho vtedajšieho profesora Bernarda Dorivala pýtala, ako sa na to mám pozerat', že to vo mne nič nespôsobuje. Čo je táto kocka, čo znamená tamten štvorec? Prečo sa tu ten stôl rozreže a o niečo ďalej je z neho zase kúsok? Hlava mi to nebrala.“ A potom stretla Františka Kupku, najvýznamnejšieho českého povojnového maliara.

Kupovala aj predávala

Podľa Jana Skřivánka, šéfkurátora Múzea Kampa, bola úloha Medy Mládkovej na tom, aké miesto v dejinách umenia Kupka získa, trochu iná, než sa zvykne hovoriť. „V čase, keď sa s ním Meda Mládková v Paríži spoznala, nebol Kupka úplne bez záujmu. Získal parížskeho galeristu a prišla za ním aj americká historička umenia z Museum of Modern Art v New Yorku, ktorá mala skúmať počiatky jeho tvorby,“ vraví Skřivánek. Pre Medu Mládkovú však stretnutie s Kupkom v jeho parížskom dome bolo kľúčové, lebo jej otvorilo oči nielen pre Kupku a abstrakciu ako takú, ale aj pre ďalších autorov povojnovej stredoeurópskej scény. Od Kupku začala diela nakupovať a snažila sa ho dostať do pozornosti ľudí, s ktorými sa aj s manželom stretávali. „Najväčšiu úlohu zohrávala práve v tom, že záujem o Kupku udržiavala aj po jeho smrti. Podieľala sa na prvej Kupkovej retrospektíve v Amerike v roku 1975, ktorá sa konala v Gugenheimovom múzeu. Zabezpečila, že sa jedno z jeho dôležitých diel dostalo do národnej galérie vo Washingtone,“ vymenúva jej aktivity Skřivánek. Kupku, ktorý väčšinu života prežil v Paríži, však neobjavila iba pre západné dejiny umenia, ale aj pre jeho rodné Československo. „Kým neprišla v 90. rokoch do Prahy s nápadom, že mu vybuduje múzeum, väčšina ľudí tohto dnes najvýznamnejšieho českého umelca nepoznala, hovorí Skřivánek. V Amerike, kam sa Meda Mládková s Janom Mládkom presťahovali v roku 1960, keď jej manžel povolal z Medzinárodného menového fondu, sa Meda Mládková naplno sústredila na to, ako pomôcť aj ďalším umelcom zo svojej rodnej krajiny, aby sa presadili. V ich washingtonskom dome sa stretávala americká a československá intelektuálna smotánka. Do bazény pri dome si chodieval zaplávať minister zahraničných vecí Henry Kissinger a častou hostkou bola aj jeho nasledovníčka Madeleine Albrightová. V roku 1967 sa Meda Mládková prvýkrát vrátila do socialistického Československa a odvtedy tam chodila pravidelne. Síce s eštabákmi v päťach, no postupne navštevovala ateliéry umelcov a umelkýň, ktorí mali zakázané vystavovať na oficiálnej scéne, získala kontakty a kupovala ich diela do svojej zbierky. Jej vynaliezavosť sa prejavila opäť, aby na svoje cesty do Európy mala dosť peňazí. V Amerike kupovala staršie domy, ktoré zrekonštruovala a predala za násobok sumy, akú do nich investovala. Aj pri tom sa vraj riadila ďalším zo svojich hesiel: „Z ničoho, čo robím a čo chcem, nesmiem zľavovať. Len čo totiž začnete ustupovať, nič nedosiahnete.“

Jedinečná zbierka

Zbierka, ktorú Meda Mládková vytvorila, je podľa Honzu Skřivánka, šéfkurátora Múzea Kampa, prakticky neporovnateľná s inými zbierkami v Česku. „Súvisí to však najmä s tým, že aj okolnosti jej zberateľskej činnosti sú absolútne odlišné,“ vraví Skřivánek. Kým Meda Mládková kupovala diela umelcov a umelkýň spoza železnej opony najmä preto, lebo ich jednak mala rada, ale aj preto, lebo verila že sú minimálne rovnako dobré ako tie na Západe, dnes svet umenia, no najmä trh s umením funguje inak. „Dnes len ťažko od zberateľstva oddelíte aj jeho investičný rozmer, ktorý v 70. a 80. rokoch ani zďaleka nezohrával takú úlohu,“ vraví Skřivánek. Prínos Medy Mládkovej však ako kunsthistorik nevníma iba v tom, akú vzácnu a komplexnú zbierku prenechala Česku. „Myslím, že výnimočná bola aj v tom, že skrátka nebola ticho. Keď ju niečo štválo, nestačilo jej ponadať si v krčme, ako to mnohí majú vo zvyku, ale angažovala sa a riešila to verejne. Usilovala sa o zmenu spoločnosti, lebo ju zaujímalo, čo sa okolo nej deje,“ dodáva. A hoci v zbierke, ktorú dnes spravuje Nadácia Jana a Medy Mládkovcov, figurujú predovšetkým veľké kolekcie autorov z českého prostredia, medzi najvzácnejšími sú diela Františka Kupku, Jiřího Koláři, Adrieny Šimotovej, Karla Malicha, Stanislava Kolíbala a ďalších, kontakty a obľúbencov mala Meda Mládková aj na Slovensku. „Medzi jej blízkych priateľov patrila najmä Stano Filko. Od neho máme v zbierke pomerne veľkú kolekciu, pre Medu bol Filko jeden z dôležitejších autorov a dokonca mala jeden jeho veľký obraz v izbe, kde žila a napokon aj zomrela,“ hovorí Jiří Ševčík. Na otázku, či umenie dalo viac jej alebo ona jemu, odpovedať nedokáže. „Aj keby do Prahy priviezla iba jeden významný obraz Kupku, už by to bol obrovský počin. Ale sem priviezla obrovskú zbierku mimoriadnej kultúrnej hodnoty, vytvorila funkčnú inštitúciu a múzeum, a tak by sa dalo povedať, že umeniu dala viac než ono jej, ale to by bola špekulácia.“ Jej najväčším práním bolo, aby to, čo vytvorila, zostalo uchované pre ďalšie generácie a aby im to prinášalo radosť. Smrti sa nebála. „Prežila krásny život,“ vravela Ondrejovi Kunderovi v biografii.

Ukážka 2 predstavuje analytický portrét, ktorý aktuálne reaguje na úmrtie zberateľky a milovníčky umenia Medy Mládkovej. Text ukážky sa dominantne realizuje prostredníctvom deskriptívnej textovej stratégie s cieľom vyvolať u príjemcu komplexnú predstavu o živote a diele portrétovanej osobnosti, má však dynamickejší charakter, rovnako využíva enumeráciu (*Z pražských tanečných salónov sa dostala najprv do Litvy a do Viedne, kde prežila takmer celú druhú svetovú vojnu aj výsluchy gestapom, neskôr jej cesty viedli do Švajčiarska, Francúzska a napokon do USA, kým sa vrátila späť do rodného Česka.; A hoci v zbierke, ktorú dnes spravuje Nadácia Jana a Medy Mládkovcov, figurujú predovšetkým veľké kolekcie autorov z českého prostredia, medzi najvzácnejšími sú diela Františka Kupku, Jiřího Koláři, Adrieny Šimotovej, Karla Malicha, Stanislava Kolíbala a ďalších, kontakty a obľúbencov mala Meda Mládková aj na Slovensku.*). V porovnaní s faktografickým portrétom však v nižšej miere zaznamenávame hodnotiace atribúty (*tučnú, vysnívané, elegantnú, životnou, vysokopostaveným, bohulibé, obrovský, funkčnú*). Naopak, v texte sa ojedinele objavujú prvky subjektívneho hodnotenia autorky (*Ziaden film o nej zatiaľ nevznikol, iba divadelné predstavenie a biografia, ktorá má skôr rozmery novely než románu, no to nie je podstatné. Dôležité je len to, čo Meda Mládková za svoj život vytvorila, a to nemá v našich dejinách obdobu.*).

Popri deskriptívnej textovej stratégii sa realizuje aj explikatívna textová stratégia, ktorá konceptualizuje realitu ako súbor vzťahov prepojených príčinou a následkom. Prostredníctvom vlastnosti explikatívnosti umožňuje preniknúť do podstaty objasňovaných vzťahov. Biografické a faktografické údaje sú dávané do príčinných súvislostí konania, činov portrétovanej (*V roku 1967 sa Meda Mládková prvýkrát vrátila do socialistického Československa a odvtedy tam chodila pravidelne. Síce s eštabákmi v päťach, no postupne navštevovala ateliéry umelcov a umelkýň, ktorí mali zakázané vystavovať na oficiálnej scéne, získala kontakty a kupovala ich diela do svojej zbierky. Jej vynaliezavosť sa prejavila opäť, aby na svoje cesty do Európy mala dosť peňazí. V Amerike kupovala staršie domy, ktoré zrekonštruovala a predala za násobok sumy, akú do nich investovala.*).

K analýze prispieva aj vyššia miera výskytu citácií odborníkov či citácií a parafráz samotnej portrétovanej, ktoré sa podieľajú na osvetlení príčinnosúvislostných vzťahov (*„Stála som pred tými obrazmi a nič som v nich nevidela, necítila. Stále som sa svojho vtedajšieho profesora Bernarda Dorivala pýtala, ako sa na to mám pozeráť, že to vo mne nič nespôsobuje. Čo je táto kocka, čo znamená tamten štvorec? Prečo sa tu ten stôl rozreže a o niečo ďalej je*

z neho zase kúsok? Hlava mi to nebrala.“ A potom stretla Františka Kupku, najvýznamnejšieho českého povojnového maliara.).

Uplatnenie deskriptívno-explikatívnej textovej stratégie si vyžaduje väčší priestor, z tohto pohľadu je analytický portrét rozsiahlejší v porovnaní s faktografickým portrétom. Umožňuje hlbší prienik do životného osudu portrétovanej, jej charakteru a činov (*Keď chcela opraviť Werichovu vilu, nebolo to preto, aby v nej mohla bývať, ale preto, aby sa v nej ľudia mohli schádzať, diskutovať a oddychovať. To bol jej život.; Jej najväčším prianím bolo, aby to, čo vytvorila, zostalo uchované pre ďalšie generácie a aby im to prinášalo radosť.*), ako aj zdôraznenie, vyzdvihnutie jej kultúrno-spoločenského významu („Aj keby do Prahy priviezla iba jeden významný obraz Kupku, už by to obrovský počin. Ale sem priviezla obrovskú zbierku mimoriadnej kultúrnej hodnoty, vytvorila funkčnú inštitúciu a múzeum, a tak by sa dalo povedať, že umeniu dala viac než ono jej, ale to by bola špekulácia.“).

V texte zaznamenávame deriváty kľúčového slova život (životná úloha, životným príbehom, životná vitalita, životná kapitola) ako dominantného tematického motívu žánru portrét.

Záver

Žáner portrét sa vyskytuje vo všetkých sledovaných denníkoch. Jeho frekvencia a podoba vo vybraných denníkoch závisí od zamerania, orientácie a charakteru denníka.

V analyzovaných denníkoch dominuje faktografický portrét, jeho vyšší výskyt však súvisí predovšetkým s pravidelnými rubrikami denníka Pravda. Faktografický portrét využíva dominantne deskriptívnu textovú stratégiu, dôraz kladie na enumeráciu, ktorá je jeho základnou štruktúrnou vlastnosťou, má nižšiu mieru analýzy (fakty predostiera, ale zvyčajne neodhaľuje príčinnno-následné vzťahy), ako aj citácií, čo má výrazný vplyv na jeho kratší rozsah a informatívny charakter. Naopak, analytický portrét sa opiera o deskriptívno-explikatívnu textovú stratégiu, kde okrem enumerácie zohráva podstatnú úlohu explikácia, ktorá sa podieľa na odkrývaní príčinnosúvislostných vzťahov, a tak vytvára komplexný pohľad na portrétovanú osobnosť, čo si vyžaduje väčší priestor. Vyššia je aj miera citácií a parafráz, ktoré prispievajú ku komplexnému a hlbšiemu prieniku k portrétovanej osobnosti.

Najčastejší kontext publikovania žánru portrét súvisí s výročím narodenia, pričom portrétovaná osobnosť je predovšetkým z oblasti kultúry a umenia. Na základe uvedených skutočností môžeme konštatovať, že žáner portrét je plnohodnotným a produktívnym žánrom v slovenskej publicistike.

Literatúra:

- BALEKA, J. (1997): *Výtvarné umění*. Praha: Academia.
- HALADA, J. – OSVALDOVÁ, B., eds. (1999): *Ecyklopedie praktické žurnalistiky*. Praha: Libri.
- KRÁLIK, Ľ. (2019): *Stručný etymologický slovník slovenčiny*. Bratislava: Veda, Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra.
- KRČMÁRIK, R. (2022): Barbra Streisandová oslávila 80 rokov. In: *Pravda*, 26. 4. 2022, s. 34.
- MINÁŘOVÁ, E. (2011): *Stylistika pro žurnalisty*. Praha: Grada.
- SLANČOVÁ, D. – MERGEŠ, J. – KLINGOVÁ, J. et al. (2021): *Úvod do štúdia žurnalistických žánrov v tlačených médiách*. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, Filozofická fakulta.

Pramene:

- ČAPLOVIČ, M. (2022): Z komika prezident. Pred vojnou neuteká. Žiada muníciu. In: *Pravda*, 4. 3. 2022, s. 16–17.
- DVOŘÁKOVÁ, H. (2022): V 102 rokoch zomrela Meda Mládková – viac než múza. In: *Pravda*, 4. 5. 2022, s. 36.

- KRČMÁRIK, R. (2022): Herec Michael York vyhral nad chorobou a oslavuje 80 rokov. In: *Pravda*, 28. 3. 2022, s. 26.
- KRČMÁRIK, R. (2022): Elton John oslávi 75 rokov. In: *Pravda*, 24. 3. 2022, s. 27.
- KRČMÁRIK, R. (2022): Barbra Streisandová oslávila 80 rokov. In: *Pravda*, 25. 4. 2022, s. 34.
- KRČMÁRIK, R. (2022): Nesmrteľný Jack Nicholson má 85 rokov. In: *Pravda*, 22. 4. 2022, s. 42.
- KRČMÁRIK, R. (2022): Adolf Eichmann. Masový vrah od písacieho stola. In: *Pravda*, 27. 5. 2022, s. 36–37.
- KRČMÁRIK, R. (2022): Petr Janda má zelenú aj v osemdesiatke. In: *Pravda*, 2. 5. 2022, s. 34.
- KRČMÁRIK, R. (2022): Z detskej hviezdy veľká herečka. Kristen Dunstová má 40 rokov. In: *Pravda*, 29. 4. 2022, s. 42.
- MOČKOVÁ, J. (2022): Smrti sa nebála. In: *Denník N*, 5. 5. 2022.
- PROSNAN, M. (2022): Tretiak bol len jeden. Sovietsku stenu nezbúrali ani profíci. In: *Pravda*, 26. 4. 2022.
- PROSNAN, M. (2022): Najohybnější Ruska má nálepku Evy Braunovej. Pre Putina. In: *Pravda*, 12. 4. 2022.
- REHÁK, O. (2022): Na herca privedľa rozmýšľal, ale zahral drámy aj komédie. In: *Denník N*, 18. 5. 2022.
- ŠIMONČIČ, A. (2022): Nacista, ktorý ratoval česť Ameriky. In: *Hospodárske noviny*, 26. 3. 2022, s. 7.
- ŠIMONČIČ, A. (2022): Keď sa náruživý lovec stal korisťou. In: *Hospodárske noviny*, 21. 4. 2022, s. 7.
- ŠIMONČIČ, A. (2022): Vojvoda, ktorý získal povest' diabla. In: *Hospodárske noviny*, 5. 5. 2022, s. 7.
- ŠIMONČIČ, A. (2022): Poštár, ktorý si podmanil svet. In: *Hospodárske noviny*, 19. 5. 2022, s. 7.
- ZEMAN, M. (2022): Nezabudni. Kde ťa naučili hrať futbal, volali slovanistu v Trnave. In: *Pravda*, 22. 3. 2022, s. 20.
- ZEMAN, M. (2022): Talent? Kdeže! Za olympijské zlato platil piatimi P. In: *Pravda*, 1. 3. 2022, s. 20–21.
- ZEMAN, M. (2022): Pani Columbovej z Černošíc zatrhli Hollywood a vymenili ju za uhlie. In: *Pravda*, 6. 5. 2022, s. 20, 27.

Summary

Forms of the profile genre in selected Slovak dailies

The subject of the presented study is a journalistic profile. The paper defines and delimits the journalistic profile, focuses on its characteristics, function and classification and its distinction from related genres.

It monitors its occurrence in three selected Slovak dailies – *Pravda*, *Denník N*, *Hospodárske noviny*. It focuses on the context of publication, observes the field of work of the profile's subject and the type of journalistic profile. At the same time, it monitors the peculiarities of factual and analytical types of profiles on selected samples of analytical and factual profiles through partial analysis.

It focuses on basic text strategies (descriptive, explicative) and the properties resulting from them, such as description, analysis, enumerability, factuality.

The aim of the contribution is to bring an initial view of the profile genre in the space of selected Slovak newspapers and to present the genre of profile in a genreological context.

Štúdiá vznikla v rámci projektu KEGA 010PU-4/2020 Interaktívna štylistika – analýzy a syntéza.